

31.10 ■ **105 років** від дня народження **Олександра Ілліча Ахісзера** (1911–2000).

Український фізик-теоретик, філософ, педагог, організатор науки, академік АН УРСР, лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки, керівник відділу Українського фізико-технічного інституту, завідувач кафедри теоретичної та ядерної фізики Харківського університету. Автор наукових праць з ядерної фізики, квантової електродинаміки, фізики елементарних частинок, фізики плазми, теорії твердого тіла, підручника «Механіка і молекулярна фізика» (спільно з Л. Ландау та Є. Ліфшицем), філософської праці з проблем сучасної фізики «Еволюція фізичної картини світу».

■ **95 років** тому (1921) при РНК УСРР було створено «Всеукраїнський комітет сприяння вченим» для поліпшення матеріального стану наукових працівників та забезпечення відповідних умов їх праці.

ЛИСТОПАД

У листопаді відзначається:

■ **135 років** від завершення написання (1881) «Щоденника старого лікаря» Миколою Пироговим (1810–1881), видатним лікарем і педагогом. Свої спомины про людей і справи минулі заповів історичному журналу «Русская старина», який опублікував щоденник після смерті вченого.

■ **40 років** від заснування (1976) в Києві Української Гельсінської групи (УГГ) з метою нагляду за дотриманням умов Гельсінської угоди з боку радянської держави та захисту громадянських і національних прав (Гельсінську угоду підписано СРСР в 1975 р.). Очолив УГГ письменник М. Руденко.

1.11 ■ **25 років** тому (1991) ВР України ухвалила «Декларацію прав національностей України».

■ **90 років** тому (1926) в Берліні з ініціативи П. Скоропадського засновано Український науковий

інститут.

▪ **155 років** від дня народження **Дніпрової Чайки** (Людмила Олексіївна Василевська, 1861–1927).

Українська письменниця, поетеса, прозаїк, драматург, перекладач, громадська діячка, член київської «Просвіти», майстер ритмізованої мініатюри, співробітник дитячого журналу «Дзвінок». Автор оповідань «Уночі», «Революціонер», «Месниця», збірок поезій «Дівчина-чайка», «Буревісник», «Плавні горять», творів для дітей, казок «Казка про Сонце та його сина», «Грецька казка», лібретто до опер М. Лисенка «Коза-дереза», «Пан Коцький», «Весна-красна» та ін., упорядник збірки «Українські народні пісні».

4.11

▪ **70 років** тому (1946) набув чинності статут ЮНЕСКО, спеціалізованої установи ООН з питань освіти, науки і культури.

▪ **215 років** від дня народження **Северина Гощинського** (1801–1876).

Польський поет-романтик і публіцист, представник «української школи» в польській літературі, прихильник польського романтизму, член таємної Спілки вільних братів-поляків, учасник польського повстання (1830–1831 рр.), один з організаторів «Товариства польського народу» в Галичині. Автор поеми «Канівський замок» та вступної статті до неї «Кілька слів про Україну і уманську різню», повісті «Король старого палацу», «Щоденника подорожі до Татр», спогадів «Подорож мого життя».

6.11

▪ **1943** – військами Першого Українського Фронту визволено Київ від фашистських загарбників.

▪ **205 років** від дня народження **Маркіяна Семеновича Шашкевича** (псевд. Руслан Шашкевич, 1811–1843).

Український письменник, перекладач, фольклорист, етнограф, громадсько-культурний діяч, організатор і лідер літературного гуртка «Руська трійця», один з упорядників і видавців альманаху «Русалка Дністровая» – першої на

західних теренах України книжки, написаної живою українською мовою. Укладач «Читанки» для народних шкіл Галичини, автор праць з питань правопису і мови «Пиши – як чуєш, а читай – як видиш», «Руська мова» (ін. «Руська мати нас родила»), «Азбука», віршів на історичні теми, ліричної поезії, прози та перекладів зі слов'янських літератур.

■ **110 років** від дня народження **Ігоря Володимировича Рахманова** (1906–1980).

Російський філолог, мовознавець, фахівець з методики навчання іноземних мов, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН РРФСР, послідовник ідей російського мовознавця Л. В. Щерби (1880–1944). Автор і редактор підручників і методичних посібників для середніх шкіл з німецької мови, німецько-російських словників.

7.11 ■ **365 років** від дня народження **Данила Савича Туптала** (Димитрій Ростовський, 1651–1709).

Український і російський письменник, просвітитель, церковний і культурний діяч. Ігумен монастирів Батурина, Глухова, Києва, Чернігова, митрополит Ростовського монастиря. Засновник духовної семінарії у Ростові, другої в імперії (після Чернігівської). Автор фундаментальної чотиритомної збірки із життя святих «Четїї Мінеї» («Книги житій святих»), численних послань, морально-повчальних проповідей, богословських і догматичних творів, шкільних драм.

(ін. 7.12) ■ **195 років** від дня народження **Дмитра Павловича Пильчикова** (1821–1893).

Український громадський і культурний діяч, педагог, один із організаторів недільних шкіл у Полтаві, викладач Полтавського кадетського корпусу, член Кирило-Мефодіївського братства революційно-демократичного крила, фундатор Літературного товариства імені Тараса Шевченка (згодом – НТШ у Львові), батько та перший вчитель відомого фізика-експериментатора і винахідника

Миколи Пильчикова (1857–1908).

▪ **80 років** від дня народження **Миколи Степановича Вінграновського** (1936–2004).

Український письменник, сценарист, кіноактор і кінорежисер, заслужений діяч мистецтв України, режисер Київської кіностудії художніх фільмів імені О. Довженка (поставив десять фільмів, зіграв головну роль у фільмі «Повість полум'яних літ»). Автор поетичних збірок «Атомні прелюди», «На срібнім березі», «Цю жінку я люблю» та ін., збірок для дітей «Андрійко-говорійко», «Ластівка біля вікна», «На добраніч», повістей та роману «Северин Наливайко». Лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка, літературної премії «Благовіст», премії Фондації Антоновичів (США) та премії імені В. Вернадського.

8.11 ▪ **150 років** від дня народження **Євгена Костянтиновича Тимченка** (1866–1948).

Мовознавець-україніст, перекладач, педагог, дійсний член НТШ у Львові, Українського наукового товариства, член-кореспондент АН СРСР. Викладач, професор середніх і вищих навчальних закладів Києва, приват-доцент Варшавського університету, старший науковий співробітник Інституту мовознавства АН УРСР. Директор Постійної комісії для складання історичного словника української мови при УАН. Автор праць з фонетики, граматики, лексики, лексикографії, діалектології та історії української мови, підручників та упорядник словників. Його праці – «Українська граматика для шкіл середніх», «Курс історії українського язика: вступ і фонетика», «Українська граматика» та ін., автор першого перекладу українською мовою фінського епосу «Калевала».

▪ **125 років** від дня народження **Олеся Досвітнього** (Олександр Федорович Скрипаль, 1891–1935).

Український письменник, журналіст, член Спілки пролетарських письменників «Гарт», ВАПЛІТЕ, учасник Першої світової війни, головний редактор видавництва

«Більшовик» та Всеукраїнського фотокіноуправління. Автор збірки оповідань про Китай «Тюнгуй», «На чужині», «Чия віра краща», «Нотатки мандрівника», романів «Американці», «Хто?» – з життя американських робітників, «Кварцит», присвяченого радянській дійсності. Незаконно репресований і розстріляний.

9.11 ▪ **День української писемності та мови.**

▪ **День Преподобного Нестора – літописця Печерського.**

10.11 ▪ **Всесвітній день молоді.**

▪ **1945** – у Лондоні створено Всесвітню федерацію демократичної молоді.

▪ **50 років** тому (1966) ЦК КПРС і РМ СРСР ухвалили постанову «Про заходи подальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи».

11.11 ▪ **195 років** від дня народження **Федора Михайловича Достоевського** (1821–1881).

Російський письменник, публіцист, відповідальний редактор журналу «Громадянин», співвидавець журналів «Время» і «Епоха», член революційного гуртка М. Петрашевського (за що був ув'язнений), прихильник ідей утопічного соціалізму. Автор романів «Бідні люди», «Злочин і кара», «Ідіот», «Зневажені і скривджені», «Підліток», «Біси», «Брати Карамазови» – синтез соціальних, філософських і естетичних поглядів письменника, повістей «Двійник», «Білі ночі», «Неточка Незванова», «Записки з Мертвого дому», створив своєрідний моножурнал «Щоденник письменника».

12.11 ▪ **80 років** від дня народження **Миколи Федоровича Сингаївського** (1936–2013).

Український поет, перекладач, завідувач відділу поезії газети «Літературна Україна», журналу «Ранок», головний редактор журналу «Піонерія», автор поетичних збірок «Покоління», «Родове дерево», «Ми громадяни», «Тепла земля» та ін., збірок оповідань і казок для дітей «Їжачова книжка», «Стежка до криниці», «Я вже виросла», текстів

відомих пісень «Чорнобривці», «Полісяночка», «Україно, зоре моя», «В краю дитинства». Лауреат Республіканської премії ім. М. Островського, премії ім. Лесі Українки, премії імені О. Бойченка.

15.11 ■ **100 років** від дня народження **Мікулаша Неврлого** (1916).

Український, чеський і словацький літературознавець, критик, бібліограф, україніст, доктор славістики, науковий співробітник Науково-дослідного педагогічного інституту в Братиславі та Літературознавчого інституту Словацької АН, іноземний член НАН України (2003), автор франкознавчих та шевченкознавчих досліджень, зокрема, «Іван Франко і чеська культура», «Іван Франко і дитяча література», «Безсмертний Шевченко», «Шевченко і слов'янство», «Шевченко і театр» та ін., ґрунтовних розвідок про Лесю Українку, М. Сименка, Г. Сковороду, монографії «Українська радянська поезія 20-х років», упорядник покажчика «Словацька україніка. Бібліографія (1945–1964)».

16.11 ■ **Міжнародний день толерантності.**

■ **День працівників радіо, телебачення та зв'язку.**

■ **1924** – із Харкова транслювалася перша в Україні радіопередача.

■ **80 років** тому (1936) РНК СРСР ухвалила постанову «Про розгортання мережі шкільних бібліотек і видання літератури для них».

17.11 ■ **День студента (в Україні).**

■ **125 років** від дня народження **Миколи Федоровича Четверухіна** (1891–1974).

Російський математик, доктор фізико-математичних наук, професор, засновник Московського міського семінару з графічних дисциплін. Автор підручників, навчальних посібників для педагогічних і технічних ВНЗ з проєктивної й нарисної геометрії, основ геометрії, методології та історії геометрії, методики викладання геометрії у середній школі.

▪ **120 років** від дня народження **Лева Семеновича Виготського** (1896–1934).

Російський психолог, професор, фахівець у галузі дитячої та патологічної психології, учитель російської мови та літератури профтехшкіл, вечірніх шкіл і робітфаку в Гомелі, викладач психології Московського інституту педології та дефектології, психолого-наукових і навчальних закладів Ленінграда, Ташкента, Українського психоневрологічного інституту (Харків), організатор лабораторії з психології аномального дитинства, пізніше – Експериментально-дефектологічний інститут Наркомосу. Автор праць «Педагогічна психологія», «Етюди з історії поведінки», «Розумовий розвиток дітей у процесі навчання», «Психологія мистецтва», «Гра і її роль в психічному розвитку дитини».

18.11 ▪ **95 років** від дня народження **Дмитра Олексійовича Міщенка** (1921).

Український письменник, кандидат філологічних наук, заступник головного редактора Держвидаву України, головний редактор видавництва «Радянський письменник» (з 1991 р. – «Український письменник»). Автор історичних романів «Сіверяни», «Синьоока Тивер», «Лихі літа Ойкумени», «Розплата», збірок оповідань і повістей «Сини моря», «Доля поета», «Друге заміжжя», «Особисто відповідальний», романів «Вітри приносять грозу», «Честь роду», монографії «Розвиток реалізму в творчості М. Коцюбинського». Лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1993).

19.11 ▪ **305 років** від дня народження **Михайла Васильовича Ломоносова** (1711–1765).

Російський вчений-природодослідник, енциклопедист, поет, художник, історик, освітній діяч, професор хімії, академік Петербурзької АН, член Академії мистецтв, почесний член Шведської АН і Болонської академії. Відкрив один з основних законів природознавства – закон збереження матерії і руху, основоположник фізичної хімії,

матеріалістичної філософії в Росії, реформатор російської літературної мови, один із засновників Московського університету (1755) та гімназій при ньому. Прихильник класно-урочної системи навчання, принципів наочності, науковості, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, ведення навчання рідною мовою. Автор педагогічної праці «Регламенти» для гімназій, навчальних посібників і підручників з фізики, хімії, історії, риторики для вищої школи, філологічних праць «Російська граматики», «Короткий посібник з красномовства ...», поетичних творів «Петро Великий», «На здобуття Хотина» (ода), трагедій «Таміра і Селім», «Демофонт», історичного твору «Гімн бороді».

20.11

▪ **Всесвітній день дитини.**

▪ **1959** – ГА ООН проголосила «Декларацію прав дитини».

▪ **135 років** від дня народження **Віктора Федоровича Іваницького** (1881–після 1948).

Український історик-сходознавець, історик церкви, бібліограф, бібліотекознавець, професор Київської духовної академії, співробітник, а згодом заступник директора Всенародної бібліотеки України (нині – НБУВ), завідувач довідково-бібліографічного відділу в Республіканській бібліотеці Марійської Автономної СРР.

▪ **145 років** від дня народження **Уїльяма Херда Кілпатрика** (1871–1965).

Американський педагог, учень і послідовник Дж. Дьюї, викладач і президент Мерсерівського університету, професор педагогічного коледжу Колумбійського університету. Прихильник прагматичної педагогіки, автор педагогічної системи «експерименталізму», що ґрунтується на філософії прагматизму та психології біхевіоризму. Противник традиційної школи, процес навчання пропонував будувати на основі розширення й збагачення індивідуального досвіду учнів. Основоположник методу проєктів, надавав пріоритетного значення в навчанні

проектній діяльності. Автор праць «Метод проектів», «Основи методу», «Хрестоматія з філософії педагогіки» та ін.

21.11 ▪ **День Гідності та Свободи.**

(ін.
27.11) ▪ **115 років** від дня народження **Михайла Ореста** (Михайло Костьович Зеров, 1901–1963).

Український поет-неокласик, перекладач, журналіст, прихильник індійських релігійно-філософських систем, будівник Біломорсько-Балтійського каналу (чотири роки провів у концтаборах НКВД, після Великої Вітчизняної війни потрапив до таборів для біженців у Аугсбурзі, де прожив решту життя). Автор поетичних збірок «Луни літ», «Держава слова», «Душа і доля», «Гість і господа», «Пізнi вруна», поетичних і прозових перекладів творів С. Георге, Р. Рільке, Ш. Леконт де Ліля та інших письменників.

22.11 ▪ **215 років** від дня народження **Володимира Івановича Даля** (1801–1872, літ. псевд. – Козак Луганський).

Російський письменник, лексикограф, етнограф, фольклорист, військовий лікар, чиновник різних міст Російської імперії (родом з України). Один із засновників Російського географічного товариства, член-кореспондент і почесний академік Петербурзької АН. Автор підручників з ботаніки і зоології, збірок приказок і прислів'їв, повістей, оповідань, казок, творів української тематики «Савелій Граб», «Ваша воля, наша доля», «Скарб», «Упир» та ін., упорядник «Тлумачного словника живої великоруської мови» (у 4 т.).

▪ **110 років** від дня народження **Марії Федорівни Шабасвої** (1906–1984).

Російський педагог, історик педагогіки, доктор педагогічних наук, професор, учитель суспільствознавства й історії в школах Москви, науковий працівник Московського і Ленінградського педагогічних інститутів, Науково-дослідного інституту історії теорії педагогіки АПН СРСР. Співавтор програм, підручників і навчальних посібників з

історії педагогіки для педагогічних інститутів і училищ, зокрема, «Історія дошкільної педагогіки», «Історія педагогіки», «Методичні розробки до курсу історії педагогіки», «Контрольні роботи з курсу історії педагогіки», а також праць, присвячених вітчизняним і зарубіжним педагогам.

23.11 **▪ 105 років** від дня народження **Аркадія Захаровича Добровольського (1911–1969).**

Український драматург, перекладач, кіносценарист, фахівець у галузі художнього перекладу, член СП УРСР, працівник Київської кіностудії художніх фільмів. Автор сценаріїв кінофільмів «Трактористи» (у співавт.) та «Перевірте свої годинники» (у співавт. з Ліною Костенко), перекладів творів зарубіжних письменників з англійської, французької, польської мов.

▪ 120 років від дня народження **Віктора Степановича Косенка (1896–1938).**

Український композитор, піаніст, педагог, громадський діяч. Викладач Житомирського музичного технікуму, Музично-драматичного інституту імені М. Лисенка в Києві, професор музично-теоретичних дисциплін і викладач фортепіано й ансамблевої гри в Київській консерваторії. Один із перших українських авторів репертуару для дітей. Спадщина митця налічує 250 творів різних жанрів, серед яких «Класичне тріо», «Героїчна симфонія», «Молдавська поема».

24.11 **▪ 190 років** від дня народження **Карла Коллоді (Лоренціні, 1826–1890).**

Італійський письменник, театральний критик, автор збірок оповідань, нарисів «Начерки», «Веселі оповідання», творів для дітей, зокрема повісті-казки «Пригоди Піноккіо, історія маріонетки», що набула всесвітньої популярності. Сюжет казки запозичив О. М. Толстой для повісті «Золотий ключик, або Пригоди Буратіно».

▪ 120 років від дня народження **Василя Леонідовича Гончарова (1896–1955).**

Український і російський математик, доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент АПН РРФСР, викладач Харківського інституту геодезії, завідувач сектору методики математики Інституту методів навчання АПН РРФСР. Автор підручників з алгебри та методичних посібників для вчителів математики, зокрема, «Питання методики математики», «Арифметичні вправи і функціональна пропедевтика в середніх класах школи», «Алгебра» (у 2 ч.), «Початкова алгебра», «Методичні поради для викладачів до матеріалу з алгебри. 6 кл.».

26.11 ■ **День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій. Всеукраїнська акція «Засвіти свічку».**

■ **120 років** від дня народження **Григорія Івановича Коляди** (1896–1977).

Український і російський книгознавець, доктор філологічних наук, викладач Київського педагогічного інституту, Саратовського, Ташкентського і Таджикиського (Душанбе) університетів. Автор розвідок про російсько-українські й українсько-румунські зв'язки в галузі книгодрукування, початки вітчизняного друкарства, друкарську справу на західно-українських землях, діяльність Івана Федорова, Памви Беринди та інших друкарів.

27.11 ■ **20 років** тому (1996) за рішенням Президії АПН України було створено Інститут проблем виховання на базі відповідних підрозділів АПН України і підпорядкований АПН України (нині – НАПН України).

■ **140 років** від дня народження **Івана Герасимовича** (1876–1942).

Український педагог, громадський діяч, організатор українського учительства на Буковині, редактор журналу «Рідна школа» (Львів), автор статей на педагогічні та освітні теми, підручників, праці «Голод на Україні».

▪ **135 років** від дня народження **Миколи Леонтіївича Бродського** (1881–1951).

Російський літературознавець, доктор філологічних наук, професор, дійсний член АПН РРСФР, викладач російської літератури комерційного училища Катеринослава, професор Московського університету, завідувач сектору російської літератури Інституту світової літератури імені О. М. Горького АН СРСР, автор праць з історії російської літератури, питань методики викладання літератури в середній школі.

(ін.25.12) ▪ **90 років** від дня народження **Олеся (Олександр) Павловича Бердника** (1926–2003).

Український письменник, мислитель, громадсько-політичний діяч, член СП УРСР, СРСР, член-засновник Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод, керівник громадської організації «Українська духовна республіка», видавець газет «Свята Україна», «Згода». Один із засновників науково-фантастичного жанру в українській літературі. Автор повістей «Привид іде по землі», «Серце Всесвіту», «Покривало Ізиди», «Зоряний корсар», романів «Шляхи титанів», «Стріла часу» та інших, а також книжок, що вийшли за кордоном, зокрема, «Свята Україна», «Золоті ворота», «Прометей», «Апостол безсмертя», «Україна Січі вогняної».

28.11 ▪ **135 років** від дня народження **Стефана Цвейга** (Цвайг, 1881–1942).

Австрійський письменник, майстер психологічної новели, створив власну модель новели, що відрізняється від творів загальноновизнаних майстрів короткого жанру; автор збірки новел «Перші переживання», оповідань «Амок», «Сум'яття почуттів», «Шахова новела» (здобули світову славу), романів «Нетерпіння серця», «Час перевтілення», біографічних розповідей про М. Магеллана, М. Стюарт, Еразма Роттердамського, Оноре де Бальзака, Л. Толстого, Р. Роллана, М. Горького та інших письменників.

- 29.11 ■ **15 років** тому (2001) постановою КМ України затверджено «Положення про Державну інспекцію навчальних закладів».
- 30.11 ■ **135 років** від дня народження **Роже Кузіне** (1881–1973). Французький педагог, один із теоретиків нового виховання, інспектор початкових шкіл, професор кафедри педагогіки Паризького університету, викладач педагогіки й психології в Сорбонні, засновник і редактор журналів «Нове виховання», «Нова французька школа», засновник і пропагандист методу так званої «вільної» групової роботи, яка виконується групою самостійно, а вчитель лише спостерігає, консультує і перевіряє роботи учнів.

ГРУДЕНЬ

У грудні виповнюється:

■ **365 років** від дня народження **Івана Максимовича** (Іоанн, 1651–1715).

Український просвітитель, письменник, літератор, педагог, церковний і культурний діяч. Професор і викладач Києво-Могилянського колегіуму, засновник Чернігівського колегіуму, архімандрит Чернігівського Єлецького Успенського монастиря, який перетворено на значний осередок освіти, архієпископ Чернігівської єпархії, митрополит Тобольський і Сибірський. Член, а згодом керівник, чернігівського літературно-мистецького гуртка, книговидавець (за його часів Чернігів перетворився на другий, після Києва, центр українського книгодрукування). Створив жанр філософського вірша, вірша-притчі, поетичних епіграм. Автор духовно-повчальних творів, проповідей «Алфавит святих», «Театрон», «Богородице», «Царській путь Креста Господня», перекладів богословських творів з латинської.

1.12 ■ **Всесвітній день боротьби зі СНІДом.**

■ **25 років** тому (1991) український народ вільним волевиявленням на референдумі підтвердив Акт проголошення незалежності України.

■ **70 років** від дня народження **Оксани Петрівни Рудницької** (1946–2002).